

TS 2.2.2011

Alakerta

Jukka Tarkka

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori, joka toimii vapaana tutkijana ja kolumnistina. Kirjoitus perustuu Suomen Atlantti-Seuran ja Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen ”Suomi ja transatlanttiset suhteet - Kylmästä sodasta Afganistaniin” Studia Generalia -luentosarjassa pidettyyn luento.

TÄSTÄ ON KYSYMYS

1. Suomi sopi Yhdysvaltain patoamispolitiikan kuvioon: se salpasi Neuvostoliiton vaikutusvallan laajenemisen Pohjois-Euroopassa.
2. Tunnustaessaan Suomen puolueettomuuden Yhdysvallat tunnusti sellaista, mitä ei vielä ollut, mutta jota se toivoi.
3. Puna-armeijan hyökkäyksen varalta Yhdysvallat suuntasi ydinaseensa myös Pohjois-Suomen logistisiin solmukohtiin.

Yhdysvallat kannusti Suomea muttei sitoutunut mihinkään

Pian toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltain turvallisuuspolitiikan päätavoitteeksi tuli estää Neuvostoliiton valtapiiriin laajeneminen. Sitä sanottiin patoamiseksi.

Yhdysvaltain tiedustelu esitti 1947 ensimmäisen arvionsa Suomesta. Se oli vapaa maa toisin kuin muut Neuvostoliiton eurooppalaiset naapurit. Se oli ”hyvin rohkaiseva särö” rautaesiripussa, ja ainoa laatuaan. Suomi sopi hyvin patoamispolitiikan peruskaavaan.

Keväällä 1948 oletettiin, että Tšhekkoslovakian jälkeen olisi Suomen vuoro, ja sitten neuvostouhka koskisi koko Skandinaviaa. Suomalaisia lohdutettiin vakuuttamalla, että länsi ei koskaan luovuttanut heitä Neuvostoliiton etupiiriin. Yhdysvallat ei kuitenkaan varautunut puolustamaan Suomea muuten kuin diplomaattisesti YK:ssa.

Ennuste Suomen tulevaisuudesta parantui kun yya-sopimus osoittautui sittenkin siedettäväksi, kommunistit kärsivät tappion kesän 1948 vaaleissa ja hallitus kukisti määrätietoisesti Kemin lakkomellakat.

Yhdysvaltain ei tarvinnutkaan tehdä mitään pitääkseen Neuvostoliittoa aloillaan Pohjois-Euroopassa. Suomalaisen todettiin kommunismia vastustamalla ”... kantaneen (tietämättään) kortensa patoamispolitiikan kekoon”. Hyvän kehityksen jatkumiseksi

arvioitiin parhaaksi pyrkiä pitämään Suomi kylmän sodan ulkopuolella.

Neuvostoliiton hyökkäyshaluja voitiin parhaiten hillitä sillä, että Yhdysvallat pysyi hiljaa ja jatkoi varovaista Suomen-politiikkaa. Se halusi välttää Suomen ja Neuvostoliiton herkän suhdetasapainon järkyttämistä, sillä idänsuhteiden häirintä olisi heikentänyt Suomen itsenäisyyttä. Suomi oli kylmän sodan erillinen lohko, ei Baltiaa, muttei myöskään Pohjolaa.

Sotakorvausten suoritusta ihailtiin Yhdysvalloissa. Koska kylmä sota oli nollasummapelejä, Suomen onnistuminen epätoivoisessa tehtävässä näytti Neuvostoliiton tappiolta.

Yhdysvallat ei pitänyt Suomea neuvostosatelliittina vaan tunnusti sen perustuslailliseksi demokratiaksi. Sen haluttiin kuuluvan edelleen vapaaseen maailmaan, mutta riskejä ei otettu tämän varmistamiseksi.

Yya-sopimus luettiin Yhdysvalloissa niin kuin se oli kirjoitettu. Siellä varauduttiin siihen, että sodassa Suomi taistelisi Neuvostoliiton rinnalla. Vaikka Suomen asenne herätti epäluuloja, sitä ei kuitenkaan pidetty ihan toivottomana tapauksena.

Yhdysvallat ohjasi Suomelle sota-aikana myöntämiensä lainojen varat laajaan stipendiohjelmaan. Parin vuosikymmenen aikana 2 500 suomalaista opiskeli Yhdysvalloissa tai sai tutustua sen yhteiskuntarakenteisiin.

Yhdysvaltain tiedustelupalvelu pyysi ja sai 1950-luvulla laajat sarjat suomalaista karttamateriaalia, aluksi rannikkovyöhykkeeltä ja 1950-luvun puoliväliin mennessä myös Pohjois-Suomen ja Lapin kohteista ja itärajan takaisista alueista. Vastasuorituksena suomalaisille toimitettiin tiedustelutietoa sosialistimaista.

Myöhemmin suomalaiset saivat geologisille havaintoasemilleen hienostuneita laitteita, joilla pystyttiin seuraamana myös maanalaisia ydinasekoikeita. Suomalaiset asemat rekisteröivät sukellusvene Kurskin tuhonneen räjähdysten elokuussa 2000, mihin muut läntiset havaintopisteet eivät pystyneet.

CIA päätteli 1950-luvun lopussa, että kun Neuvostoliitto seuraavassa maailmansodassa hyökkää Atlantille, se joutuisi varaamaan ainakin kuusi päivää Suomen läpimarssiin. Sellainen viive-efekti ei olisi sodan olosuhteissa Neuvostoliitolle hyväksyttävä, joten se voisi hyvinkin valita hyökkäyssuunnan muualta, ja Suomi säästyisi.

Länsi varautui kuitenkin myös siihen, että Suomi joutuisi alistumaan neuvostomiehitykseen. Yhdysvaltain tiedustelulla oli 1960-luvulla erikoisjoukkoja, jotka oli perustettu toimimaan Neuvostoliiton miehittämällä alueella. Suomea varten oli koulutettu sissipataljoona, joka operoisi Haminan, Kajaanin ja Ilomantsin alueilla.

Yhdysvallat piti Suomea samanlaisena neuvostojoukkojen läpikulkualueena kuin muutakin Eurooppaa. Puna-armeijan etenemisen hidastamiseksi Yhdysvallat tiedusteli kymmenittäin hyökkäävän sotavoiman logistiikan solmukohtia rannikolta ja Pohjois-Suomessa. Se iskisi niihin armotta ydin- ja tavanomaisilla aseilla, jos siellä todettaisiin neuvostojoukkoja.

Yhdysvaltain suhtautuminen Suomeen oli varauksellisesti myönteinen, mutta se ei sitoutunut mihinkään. Suomea epäiltiin salaisesta poliittisesta ja sotilaallisesta yhteistyöstä Neuvostoliiton kanssa. Jos epäily olisi osoittautunut oikeaksi, suomalaiset olisivat jääneet yksin kylmään ja joutuneet armottoman aseiskun kohteeksi.

Kun Yhdysvallat vähän ennen Neuvostoliiton noottia 1961 tunnusti Suomen puolueettomuuden, se ei tehnyt siksi, että olisi pitänyt Suomea puolueettomana. Päinvastoin se arvioi Suomen suostuneen yhteistyöhön Yhdysvaltain päävihollisen kanssa. Tunnustaessaan Suomen puolueettomuuden Yhdysvallat tunnusti sellaista, mitä ei vielä ollut, mutta jota se toivoi.